

РОЗДІЛ 1

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВИПЕРЕДЖАЮЧИМ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ

1.1. Механізм формування та становлення інноваційної економіки

Денисенко М.П.

В умовах стрімкого розвитку нових технологій інновації є найважливішим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці. Стабілізація та розвиток економіки країни значною мірою залежать від того, наскільки ефективною є інноваційна діяльність.

У сучасних умовах соціально-економічних, науково-технологічних трансформацій зростає роль та значення інновацій, ефективного розвитку підприємництва, інноваційної економіки. Діяльність передових країн зосереджена на розвитку інновацій. Значення інноваційного чинника у процесі розгортання світоглядів щодо управління підприємницькою діяльністю стрімко зросло в останнє десятиріччя. Через помітне масштабування господарських процесів, нарощення різного виду ризиків посилились вимоги до забезпечення механізму активізації підприємництва. Інноваційні процеси у разі вмілого управління перетворюються в основне джерело економічного зростання держави. Створення та підтримка інфраструктурних, інституційно-організаційних умов, які потрібні для накопичення й ефективного застосування інноваційного потенціалу підприємств допомагають перейти на інноваційний тип розвитку та сформувати ознаки інноваційної економіки.

Дослідження сфери виконання цілей для багатьох держав дає змогу акцентувати увагу на зростанні ролі та значенні інноваційного розвитку у системі управління на різних рівнях національної економіки. Призупинення обсягів нарощення інновацій, сповільнення інноваційної діяльності та інноваційних процесів у часі незворотно призводить до припинення функціонування та розвитку держави, зниження ступеня ефективності підприємницької діяльності.

Значний внесок у сегмент вивчення та розвитку питання інноваційного розвитку та формування інноваційної економіки здійснили такі зарубіжні та вітчизняні економісти, зокрема, Марціняк С., Федулова Л., які вивчали зміст, елементи інноваційного

розвитку на всіх рівнях економіки, Зубко Т., Андрєєва В., котрі обґрунтували функції та завдання діяльності інноваційного підприємництва та здійснили оцінку інноваційного потенціалу підприємства, Юринець З., Дірлевангер А., якими виокремлено економічну корисність від інноваційного розвитку та головні компоненти інноваційної економіки, Ясінські А., Ціборовські Р., Янаш В., які дослідили функції держави у сфері інновацій, аргументували участь державних органів у розробленні інноваційної стратегії та політики. Аналіз результатів економічних досліджень щодо формування інноваційної економіки підтверджує важливість подальшого дослідження особливостей інноваційного розвитку, структурно-функціональних характеристик становлення інноваційної економіки, особливостей підприємницької діяльності в умовах поступу інноваційних процесів. Все це вимагає виокремлення основних характеристик формування інноваційної економіки, розроблення узагальненого механізму становлення інноваційної економіки.

Інноваційну економіку розглядають як вид економіки, що ґрунтується на створенні інновацій, постійному удосконаленні завдяки новітнім технологіям, розробленні та реалізації насамперед високотехнологічної продукції, товарів [1]. Інноваційна економіка постає фундаментом для забезпечення таких умов, в яких відбувається ефективне та результативне стимулювання економічних суб'єктів до зростання різного виду інвестицій у НДДКР та інноваційний розвиток усіх сфер економіки.

Геєць В. зазначає, що «модель економічного розвитку можна подати у вигляді нескінченної послідовності переходів через «збурення» від одного стану «рівноваги» економіки до нового, більш вищого рівня. Збурення можуть виникати в будь-якій сфері економіки через створення і застосування інновацій, поширюватись у вигляді хвиль» [2, с. 21-23]. Фундаментом виникнення нових «збурень» в країнах постає науково-технічний прогрес, разом з тим інноваційна економіка проявляється як кінцевий результат зазначених дій.

Нейсбітт Дж., Белл Д., Фукуяма Ф., Тоффлер Е. у наукових дослідженнях дійшли висновку, що інноваційна економіка скомпонувала комфортні умови для формування економічного лідирування великій кількості передових країн світу, постала ключовим компонентом забезпечення економічної безпеки, вирішення соціальних питань, фінансової незалежності та самобутності [3, с. 91-93].

Таким чином, традиційна економіка акумулює зусилля для виробництва, розподілу товарів суспільного значення, а розуміння впливу інноваційних трансформацій відбувається у винайденні нової

техніки, технології, процесів виробництва. Водночас інноваційна економіка опирається насамперед на трансформації, що проявляються у вигляді якісних змін у всіх сферах економіки.

Основні характеристики формування інноваційної економіки наведені у табл. 1.

Таблиця 1 – Основні характеристики формування інноваційної економіки

№ п/п	Характеристики інноваційної економіки
1	2
1	<i>Наслідком</i> інноваційної економіки є економічне зростання, ефективність, економічна свобода та забезпеченість; кардинальні, насамперед якісні зміни у матеріально-технічному забезпеченні традиційних видів економічної діяльності, зокрема матеріального виробництва, сфери послуг; інформаційному та комунікаційному забезпеченні; підтримці економічних видів діяльності завдяки новітнім технологіям
2	Інноваційна економіка відбувається за умов насиченої інноваційної активності підприємств, наявності виробничого потенціалу, формування та реалізації ефективної системи забезпечення та підтримки досліджень, розробок, інноваційної діяльності, орієнтації на 5-й та 6-й технологічний уклад, оптимальний рівень кооперації робіт з компаніями країн-лідерів передових технологічних укладів, досвід високоякісної реалізації високовартісних інноваційних проектів
3	Важливими <i>засобами</i> , що характеризують інноваційну економіку є знання (технологічні, наукові) для проведення досліджень і здійснення розробок, людський капітал, інформаційні потоки
4	<i>Ознаки</i> інноваційної економіки: - відкритість, повнота і автоматизований доступ будь-якого суб'єкта до інновацій, участь в інноваційних процесах (принцип відкритих інновацій); - наявність розвиненої інфраструктури, що забезпечує створення національних інформаційних ресурсів (для підтримки інноваційного розвитку), яка здатна оперативно реагувати на інновації; - існування чітко налагодженої гнучкої національної інноваційної системи; - наявність налагодженої адаптованої системи підготовки та перепідготовки кадрів.

Продовження табл. 1

1	2
5	<i>Функції</i> , що притаманні інноваційній економіці: практична (віддзеркалення цілей і бажань громадян), пізнавальна (дослідження основних законів, закономірностей цього світу, які дають поштовх інноваційним процесам, трактування явищ, що відбуваються у економіці), ідеологічна (знаходить втілення у ході вироблення наукових поглядів на реальність, свідомості економічних суб'єктів щодо необхідності інноваційного розвитку, переходу до новітніх форм, методів інноваційної діяльності), методична (дослідження концепцій інноваційної економіки)
6	<i>Фактори</i> , які сприяють і стимулюють розвиток інноваційної економіки повинні бути спрямовані на вироблення комфортних умов середовища, щоб ефективно розвивалась інноваційна діяльність, інноваційна сфера; стимулів для суб'єктів підприємництва у напрямі створення і реалізації інновацій, розвитку інноваційного потенціалу
7	Основні <i>показники</i> , що характеризують інноваційну економіку: високий рівень попиту на інновації в країні, розвитку освіти і науки, конкурентоспроможності країни, регіонів, територій, підприємств; високий рівень розвитку інноваційної інфраструктури, частки інноваційно активних підприємств; зростання рівня капіталізації; підвищення якості життя та кваліфікації працівників; висока частка високотехнологічного виробництва; зростання питомої ваги наукоємних послуг у загальному обсязі послуг, збільшення кількості створених і насамперед використаних винаходів, зростання активності винахідництва; перевага шостого та п'ятого технологічного укладу, стратегічного і тактичного маркетингу та менеджменту; підвищення якості інформаційних, операційних, маркетингових процесів

Джерело: сформовано автором за даними [1-4].

Наслідком інноваційної економіки є економічне зростання, ефективність, економічна свобода та забезпеченість; кардинальні, насамперед якісні зміни у матеріально-технічному забезпеченні традиційних видів економічної діяльності, зокрема матеріального виробництва, сфери послуг; інформаційному та комунікаційному забезпеченні; підтримці економічних видів діяльності завдяки новітнім технологіям.

Інноваційна економіка відбувається за умов насиченої інноваційної активності підприємств, наявності виробничого потенціалу, формування та реалізації ефективної системи забезпечення та підтримки досліджень, розробок, інноваційної діяльності, орієнтації на 5-й та 6-й технологічний уклад, оптимальний рівень кооперації робіт з

компаніями країн-лідерів передових технологічних укладів, досвід високоякісної реалізації високовартісних інноваційних проектів.

Важливими засобами, що характеризуються інноваційну економіку є знання (технологічні, наукові) для проведення досліджень і здійснення розробок, людський капітал, інформаційні потоки.

Ознаки інноваційної економіки:

- відкритість, повнота і автоматизований доступ будь-якого суб'єкта до інновацій, участь в інноваційних процесах (принцип відкритих інновацій);

- наявність розвиненої інфраструктури, що забезпечує створення національних інформаційних ресурсів (для підтримки інноваційного розвитку), яка здатна оперативнo реагувати на інновації;

- існування чітко налагодженої гнучкої національної інноваційної системи;

- наявність налагодженої адаптованої системи підготовки та перепідготовки кадрів.

Функції, що притаманні інноваційній економіці: практична (віддзеркалення цілей і бажань громадян), пізнавальна (дослідження основних законів, закономірностей цього світу, які дають поштовх інноваційним процесам, трактування явищ, що відбуваються у економіці), ідеологічна (знаходить втілення у ході вироблення наукових поглядів на реальність, свідомості економічних суб'єктів щодо необхідності інноваційного розвитку, переходу до новітніх форм, методів інноваційної діяльності), методична (дослідження концепцій інноваційної економіки).

Фактори, які сприяють і стимулюють розвиток інноваційної економіки повинні бути спрямовані на вироблення комфортних умов середовища, щоб ефективно розвивалась інноваційна діяльність, інноваційна сфера; стимулів для суб'єктів підприємництва у напрямі створення і реалізації інновацій, розвитку інноваційного потенціалу.

Основні показники, що характеризують інноваційну економіку: високий рівень попиту на інновації в країні, розвитку освіти і науки, конкурентоспроможності країни, регіонів, територій, підприємств; високий рівень розвитку інноваційної інфраструктури, частки інноваційно активних підприємств; зростання рівня капіталізації; підвищення якості життя та кваліфікації працівників; висока частка високотехнологічного виробництва; зростання питомої ваги наукоємних послуг у загальному обсязі послуг, збільшення кількості створених і насамперед використаних винаходів, зростання активності винахідництва; перевага шостого та п'ятого технологічного укладу,

стратегічного і тактичного маркетингу та менеджменту; підвищення якості інформаційних, операційних, маркетингових процесів.

Інноваційний розвиток науковці трактують як план, програму дій, сукупність інноваційних проектів [4], зростання індикаторів розвитку країни [5, с. 34-37], нарощення інноваційного потенціалу [6] та ступінь конкурентоспроможності [7], отримання найбільшої ефективності від реалізації інноваційного процесу [8, с. 62-64].

Інноваційний розвиток постає процесом трансформації традиційної економіки в інноваційну економіку та переходом до моделі інноваційного типу. Інноваційна модель ґрунтується на високотехнологічному виробництві, де інвестиції перетворюються у знання та кваліфікацію (професіоналізм) персоналу й готові інновації, а потім проявляються у вдосконаленні процесу виробництва продукції та надання послуг, отриманні доходів від їхньої реалізації та народженні нових інвестицій.

В інноваційній економіці інноваційний розвиток простежується на різних рівнях економіки, тобто відбуваються процеси створення, впровадження, реалізації інновацій, які притаманні підприємствам, регіону (сферам економіки, територіям), національній економіці загалом. Інноваційний розвиток не є автоматичним, самостійно реалізованим процесом, а підпадає під управління і є суб'єктом менеджменту. Тому ефективне управління інноваційним розвитком відбувається на рівні:

- мікроекономічному, тобто на підприємствах, у науково-дослідних інститутах, інших суб'єктах господарювання;

- мезоекономічному, тобто в регіоні, у сфері економіки, на певній території (коли мова йде про інноваційні кластери);

- макроекономічному, тобто в масштабах національної економіки.

Інноваційна економіка ґрунтується на принципах та сформованих елементах інноваційної політики, яка постає сукупністю взаємопов'язаних політик щодо інноваційного розвитку підприємств (регіонів, сфер економіки, національної економіки), трансферу техніки (технології) та захисту інтелектуальної власності.

Інноваційна політика має ґрунтуватись та розпочинатись від встановлення чітких цілей (довготермінових, середньотермінових, короткотермінових), забезпечувати та залучати інвестиції для їхньої реалізації у визначені періоди часу. Однак, поточна інноваційна політика повинна бути результатом довготермінової інноваційної стратегії країни. Водночас, основою інноваційної стратегії постають результати прогнозування, які дають можливість визначення та

узгодження напрямів подальшого інноваційного розвитку, поступу науки та техніки в стратегічному майбутньому.

Основними завданнями держави в контексті розвитку інновацій та формування інноваційної економіки мають бути:

- створення умов для ефективного розвитку та результативного використання ресурсів, зокрема людського (інтелектуального) капіталу;

- формування середовища, в якому стимулюються фундаментальні та практичні дослідження, що є основою розвитку інновацій та конкурентоспроможності усіх рівнів господарювання;

- створення та розвиток інноваційної інфраструктури;

- формування та розвиток сфери науково-технічних знань.

Таким чином, узагальнений механізм становлення інноваційної економіки з окремими елементами можна зобразити схематично (рис. 1).

Рис. 1. Механізм становлення інноваційної економіки
Джерело: розроблено автором

Важливим й необхідним елементом інноваційної економіки є організація інноваційного процесу. Основними рисами сучасного інноваційного процесу є [9, с. 56-59; 10, с. 23]:

1. Фаза (процес складається з різної кількості фаз (етапів)).

2. Інтерактивність (окремі фази пов'язані різними взаємодіями та сполученнями).

3. Складність (вимагає взаємодії поміж суб'єктами, оскільки самостійно складно швидко та якісно провести усі дослідження, реалізувати заходи, починаючи від ідеї до її матеріалізації на ринку).

4. Високий (іноді надвисокий, венчурний) ризик ведення інноваційної діяльності, зокрема виникнення збоїв на кожному етапі процесу.

5. Високі витрати реалізації новітніх ідей.

Основою сучасного напрямку формування інноваційної економіки постає планомірний пошук нових ідей, процес створення та реалізації інновацій, стимулювання підприємництва до наукових розробок, які дають змогу підвищити конкурентоспроможність країни, регіонів (сфер економіки, територій) та підприємств, наростити ефективність національної сфери виробництва та послуг, покращити якість життя громадян. Подальші наукові дослідження та напрацювання можна проводити в контексті розроблення новітніх логіко-структурних моделей щодо забезпечення механізму становлення інноваційної економіки, аналізу взаємозв'язку між основними елементами, вироблення методології дослідження чинників впливу на інноваційний розвиток, оскільки фундаментом розвитку будь-якої соціально-економічної системи є постійне оновлення, пошук нових ідей, впровадження інновацій, розвиток підприємництва.

1. Marciniak S. Innowacyjność i konkurencyjność gospodarki. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2010. P. 34-48

2. Геєць В. М., Семиноженко В. П. Інноваційні перспективи України : монографія. Харків : Константа, 2010. 272 с.

3. Юринець З.В. Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: Сполом, 2016. 412 с.

4. Dirlewanger A. Experiment: Innovation der Innovation. 2013. URL: <http://iaf.hs-heilbronn.de/attach/innovation/michelin-starred/chefs.pdf>

5. Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика / за ред. Л. І. Федулової. Київ: Основа, 2005. 552 с.

6. Зубко Т.Л., Андреева В. Г. Зміст поняття і методи оцінки інноваційного потенціалу підприємства Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2016. №1(15). С. 74-81.

7. Юринець З. В. Чинники, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2013. № 4. Том 1 (202). С. 230-233.

8. Гурков И. Б. Инновационное развитие и конкурентоспособность. Москва: ТЕИС, 2005. 235с.

9. Janasz W., Koziol-Nadolna K. Innowacje w organizacji. Warszawa: PWE, 2011. 126 s.

10. Jasiński A.H., Ciborowski R. Ekonomia i zarządzanie innowacjami. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2012. 84 s.